

Л.М. Чумак,
старший викладач
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

"НОВІ" СЛОВА ЯК ОСОБЛИВІСТЬ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто діалектичний розвиток новоутворень у сучасній англійській мові, зумовлених взаємодією мови та мовлення.

Однією з особливостей розвитку мови є її мінливість, яка детермінується під впливом суспільства, і яка відбувається, в першу чергу, у мовленні, а потім – у мові. Отже, прийняття або відмова від новоутворень залежить від певних соціальних факторів і комунікативних умов.

Метою цього дослідження є аналіз діалектики розвитку новоутворень, зумовленої взаємодією мови та мовлення. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

розглянути потенційні можливості мовної системи через процес розвитку створення "нових" слів;
дослідити та виділити найважливіші особливості, притаманні "новим" словам.

Матеріалом дослідження є лексичні інновації, відібрані зі словників нових слів англійської мови, виданих у XX столітті, сайтів із всесвітньої мережі Internet.

Серед останніх найважливіших робіт у галузі англійської неології можна назвати словники Компанії Барнхартів. Новації різних типів (узуальні та неузуальні) зареєстровані у "Словнику нових слів англійської мови" Дж. Ейто, "Словнику нових (англійських) слів" Дж. Гріна. Заслужують на увагу також "Оксфордський словник нових слів" С.Туйлоча, "Словарь новых слов и значений в английском языке" З.С.Трофімової. Неологізми англійської мови включені у "Новый большой англо-русский словарь" у 3-х томах за редакцією Ю.Д. Апресяна.

Особливості поповнення лексичного складу сучасної англійської мови неодноразово ставали предметом вивчення у конкретних дослідженнях Ю.А. Зацного [1; 2; 3], С.М. Снікесової [4], О.Л. Клименко [5], Г.І. Емірсуїнової [6], І.В. Андрусак [7]. У центрі уваги лінгвістів знаходяться різноманітні аспекти складного процесу лексичної номінації. У низці праць розглядається семантична структура неологізмів та їх прагматичне навантаження [8]. Питання неології розробляються також із позиції когнітивного підходу до вивчення мовних явищ [7; 9].

Дослідження особливостей розвитку словникового складу неможливо проводити без урахування позиції діалектичного підходу до явищ мови в цілому і до словотворення зокрема. Основними є ідеї про взаємозалежність та взаємозумовленість мовних явищ; використовується системний підхід у вивченні об'єктивної реальності.

Інноваційна діяльність є одним із компонентів процесу мовної еволюції. Вважається, що поява нових одиниць відбувається під впливом конкретних зовнішніх, щодо системи мови, і на основі внутрішніх, закладених у самій мові, закономірностей (А. Мартіне, Дж. Лайонз, С. Косеріу, Д.М. Шмельов, Т.В. Король, В.Г. Гак, О.А. Габінська, С.С. Волков, Є.В. Сенько, О.І. Лихачов, О.В. Ребрій). Створення інновацій розглядається нами як один із проявів процесу мовлення.

Лінгвістична ймовірність визначається функціонуванням словотворчих моделей та закономірностями їх заповнення. А це, в свою чергу, відбувається згідно із системними правилами, через "тиснення системи", яке проявляється у подальшому розвитку словникового складу. Абсолютно нових слів у природі не існує [10: 35]. Виникнення нових слів можна пояснити дією системних закономірностей загального характеру, тобто такі слова потенційно існують у внутрішньому лексиконі мовця, і, таким чином, відбувається вільне конструювання інновацій різних структурних типів. Ця думка виходить через визнання варіативності фундаментальними властивостями мови, які закладено в самій її системі, і відповідно до яких мова розглядається як "динамічна система, що розвивається в часі та просторі" [11: 24].

Норма властива будь-якій формі існування мови. Крім кодифікованої літературної норми (яка тлумачиться як сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на цьому етапі його розвитку за правильні та зразкові [12: 196]), існує також норма мовлення або узус [13: 25]. За визначенням Г.В. Степанова, норма мови – це ядро, а норма мовлення – це периферія [14: 227]. У мовознавстві виділяються такі основні критерії норми: відповідність моделі, уживаність і необхідність. Вони, безперечно, умовні, оскільки в основі мовного розвитку лежать різноманітні протиріччя, в тому числі відповідність моделі, відхід від неї, стабільність і варіативність, необхідність і свобода творчості.

Отже, для визнання будь-якого новоутворення нормативним необхідно, щоб воно відповідало всім трьом ознакам одночасно. У зв'язку з цим, необхідно розглядати проблему зміни норми. Мова безперервно змінюється, ці зміни очевидні і означають заміну однієї норми іншою, і все це відбувається не одноразово, а є довготривалим процесом.

Так, у системі словотвору в ряді випадків з'являються нові моменти, які з часом можуть набути статусу нормативних. Ілюстрацією цього положення є поява у мові "нових слів" – системних неологізмів, які більш або менш розповсюджені, або поява системних оказіоналізмів і оказіоналізмів, що утворилися з порушенням тих чи інших системних правил. Їх роль особливо наочна у публіцистиці, яка створюється "на потребу дня", для опису подій суспільного життя. Активне "існування" таких одиниць обмежене рамками конкретно-

історичної ситуації, в якій новотворення можуть періодично вживатися (цитуватися) в різних текстах різних періодичних видань. Н.З. Котелова вказує на необхідність установаження як меж періоду, в якому склад неологізмів установажується, так і меж періоду, по відношенню до якого визначається період [15: 14-15].

Відомо, що виникнення нових слів і значень зумовлене двома основними потребами: номінативною (надати визначення новому поняттю) та експресивною (створенню виразнішого або коротшого визначення предмета, явища, що вже має назву). Основні словотворчі моделі є стабільними; порушення зазвичай стосується закономірностей заповнення моделей та їх варіантів. Такі зміни можуть повторюватися, ставати системними і з часом переходити в норму.

Необхідність збору, вивчення та опису інновацій в лексико-фразеологічному складі будь-якої мови як важлива проблема з'явилась у мовознавстві достатньо давно і ніколи не втрачала своєї актуальності. Термін "неологія" (neologie) відомий у лінгвістиці ще з кінця XVIII століття, але в науковий обіг уперше був введений у 1801 році французьким лексикографом Л.С. Мерсьє.

Оскільки основним об'єктом цього дослідження є неологізм, необхідно уточнити, що розуміємо під цим поняттям. Покликаючись на концепції В.Г. Гака [16; 17], І.В. Заботкіної [18], О.Д. Мешкова [19], Р. Хартмана [20], ми доходимо висновку, що при визначенні неологізму необхідно комплексно враховувати такі фактори, як форма та зміст знака, шляхи створення нових слів, закріпленість / незакріпленість одиниць у мовленні, а також часовий фактор.

Враховуючи все вищенаведене, неологізм визначається відносно якогось попереднього періоду як одиниця (слово або сполучення слів), яка є новою за формою або змістом (або і за формою, і за змістом), і має деяку закріпленість у мовленні. Неологізм є функціональним новоутворенням, яке відповідає конкретній інформаційній або комунікативній потребі.

Як показує структурний та функціонально-семантичний аналіз, мовні новоутворення можуть створюватися як за словотворчими моделями різного ступеня продуктивності, так і з допомогою способів не існуючих у мові моделей [21: 16]. І такий процес створення інновацій завжди має усвідомлений, цільовий характер. Неологізми, які створюються за продуктивними моделями відносяться до категорії потенційних слів, а за незвичними моделями – до okazіоналізмів. Розглядаючи тенденції продуктивного словотвору, маємо на увазі перевагу вживання тих або інших словотворчих засобів, які є характерними для англійської мови на цей час у сукупності всіх його функціонально-стилістичних сфер комунікації.

Мовні неологізми створюються переважно для позначання нового предмета, поняття, відповідають вимогам нового життєвого явища. До такого типу слів відносяться історичні, суспільно-політичні, науково-технічні, товарно-ринкові та інші номінації. Але найчастіше вони входять у пасивний словниковий запас і реєструються у словниках. Напр.: *dumbstruck* (adj) – "наляканий або здивований, так, що не міг говорити". Цей прикметник створено за аналогією вже існуючих ("stormstruck", "horrorstruck").

Лексичні неологізми можуть утворюватися за існуючими в мові моделями або запозичуватися з інших мов. Наприклад: *comp* (n) – "людина, яка регулярно бере участь у змаганнях для того, щоб виграти якнайбільше призів" (а "professional" competition entrant) [22: 74]. Іменник утворено згідно з моделлю "N+-er", де N – скорочення від "competition" ("змагання") – "comp". Таким чином, нове наповнення існуючої моделі призвело до появи нової реалії за модифікованою/видозміненою моделлю "N-abbreviated + -er". Термін на позначення такої людини вперше з'явився у другій половині 80-х.

Семантичні неологізми – це нові значення відомих слів. Наприклад: *seven-digit* (adj) *rich* – "семизначний, який володіє мільйоном". У цьому сполученні є компонент "seven-digit", який складається з числівника "seven" ("7") та іменника "digit" ("цифра, число, розряд"). Нове сполучення компонентів завдяки переносному значенню створює ефект новизни: *carer*, *cashless*, *downside*, *graze*. Такі одиниці відносяться переважно до нейтральної (*gofer*, *gridlock*, *hands-on*, *proactive*), розмовної лексики (*honcho*, *hyper*, *mega*), сленгу (*airhead*, *bonk*, *guttled*, *mule*).

До okazіональних відносяться авторські, індивідуально-стилістичні інновації для надання образності художньому тексту. Неологізми цього типу залежать від контексту, мають автора. Метою їх створення є незвичність, свіжість. Наприклад: *bumper-to-bumper* (adj.) – *very close together, at cars in a traffic jam*. Значення okazіонального та узуального слова повністю співпадають. Виникнення великої кількості пробок на дорогах призвело до розповсюдження слова, створеного шляхом словоскладання (причому компоненти повторюються і це спрощує розуміння значення).

Таким чином, нові потреби комунікації зумовили зміни в засобах та способах збагачення словникового складу мови. Система словотвору постійно поповнюється новими словами, словосполученнями, лексико-семантичними варіантами. При цьому враховується поліетнічність мови, інтерваріантна міграція лексики, внутрішньомовна мобільність, що, безумовно, є чинниками інноваційного процесу на лексико-семантичному рівні.

Перспективою нашого дослідження є аналіз груп новоутворень та реалізації їх функцій у мовленні на матеріалі публіцистичних джерел сучасної англійської мови; класифікація "нових" слів за типами словотвору, що знаходяться на межі основних словотворчих моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний Ю.А. Неологізми англійської мови 80-90 років XX століття. – Запоріжжя: РА "Тандем-У", 1997. – 396 с.

2. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. – 431 с.
3. Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя, 2001. – 385 с.
4. Єнікєєва С.М. Формування та функціонування нових словотворчих елементів англійської мови: Дис...канд. філол. наук: 10.02.04 / Запорізький держ. ун-т – Запоріжжя, 1999. – 176 с.
5. Клименко О.Л. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем: Дис...канд. філол. наук: 10.02.04/ Запорізький держ. ун-т – Запоріжжя, 1999. – 198 с.
6. Емірсуїнова Г.І. Лексикон сучасного фемінізму (на матеріалі англійської мови): Дис...канд. філол. наук: 10.02.04/ Запорізький держ. ун-т – Запоріжжя, 2003. – 184 с.
7. Андрусак І.В. Англійські неологізми кінця ХХ століття як складова мовної картини світу: Дис...канд. філол. наук: 10.02.04/ Ужгородський нац. ун-т – Ужгород, 2003. – 268 с.
8. Заботкина В.И. Изменения в концептуальной картине мира в аспекте когнитивно-прагматического подхода к языковым явлениям // Категоризация мира: пространство и время. Материалы научной конференции. – М., 1997. – С.83-91.
9. Плотникова Л.И. Когнитивный аспект анализа нового слова // Форма, значение и функции единиц языка и речи: Мат-лы докл. Междунар. науч. конф., Минск, 2002: В 3 ч. – Ч. 1. – Мн., 2002. – С. 43-49.
10. Розен Е.В. Новые слова и устойчивые сочетания в немецком языке. – М.: Просвещение, 1991. – 189 с.
11. Leech G.N. Semantics. – London: Penguin Books, 1990. – 383 p.
12. Семенюк Н.Н. Из истории функционально-стилистической дифференциации немецкого литературного языка. – М., 1972. – 215 с.
13. Семенец Е.О. Социальный контекст и языковое развитие. Территориальная и социальная дифференциация английского языка в развивающихся странах. – К.: Вища школа, 1985. – 174 с.
14. Степанов Г.В. О двух аспектах понятия языковой нормы // Методы сравнительно-сопоставительного изучения современных романских языков. – М.: Наука, 1966. – С. 226-235.
15. Котелова Н.З. Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов // Новые слова и словари новых слов: Сб. статей. – Л.: Наука, 1978. – С. 5-26.
16. Гак В.Г. О современной французской неологии // Новые слова и словари новых слов. – Л., 1978. – С. 37-52.
17. Гак В.Г. Новые слова и новые словари // Новые слова и словари новых слов. – Л., 1983. – С. 15-29.
18. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1989. – 126 с.
19. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. – М: Наука, 1976. – 245 с.
20. Hartmann R.R.K., James G. Dictionary of Lexicography. Routledge L.; N.Y., 2001. – 176 p.
21. Ребрий А.В. Окажионализмы в современном английском языке (структурно-функциональный анализ): Дис. ...канд. філол. наук. / Харьков, 1997. – 203 с.
22. The Oxford Dictionary of New Words. – New York: Oxford University Press, 1998. – 375 p.

Матеріал надійшов до редакції 18.04.2006 р.

Чумак Л.Н. "Новые" слова как особенность развития современного английского языка.

В статье рассматривается диалектическое развитие новообразований в современном английском языке, обусловленных взаимодействием языка и речи.

Chumak L.M. "New" words in modern English as a peculiarity of the Modern English language development.

The article deals with the dialectical development of new words in modern English that is conditioned by the interaction of the language and speech.